

SVETO PISMO - „DUŠA TEOLOGIJE“

Dr Jerko FUČAK

»*Sacrae Scripturae studio, quae universae theologiae veluti anima esse debet, peculiari diligentia alumni instituantur.*
(*De inst. sacerdotali, br. 16*)

Tim riječima II vatikanski sabor preporuča studij SP-a u redovitom teološkom kursu. S njima — neka to bude odmah u početku istaknuto — Sabor stavlja SP na prvo mjesto među teološkim disciplinama. Kasnije ćemo se pozabaviti glavnom mišlju ove rečenice: *peculiari diligentia instituantur*. Započnimo s onim na što nas upućuje naš naslov: SP mora biti *veluti anima* cjelokupne teologije. Tako Koncil. A on je te riječi gotovo ad verbum posudio od enciklike *Providentissimus* Leona XIII. Da ih bolje razumijemo, promotrimo ih u njihovu originalnom kontekstu: »*Illud autem maxime optabile est et necessarium, ut eiusdem Divinae Scripturae usus in universam theologiae influat disciplinam eiusque prope sit anima* (potcrtao J. F.)«. Dakle i poželjno je i potrebno da SP cjelokupnu teologiju prožme i bude joj gotovo duša. Tako su, nastavlja enciklika, i naučavali i primjerom pokazivali najveći teolozi svih vremena: *Praeclarissimi quique theologi*, a ne, proh dolor, jednostavno teolozi ili svi teolozi.

1. RASTAVA S »DUŠOM«

Bilo je, ima biti i bit će uvijek onih koji *extra chorum cantant* — svugdje, a pogotovo u teologiji. Samo što su s obzirom na našu temu ti »pjevači« tako brojni da su zapravo oni *extra chorum cantantes* koji zborom i tvorom smatraju SP dušom teologije.

I nismo tek mi to otkrili. Već su mnogi tokom stoljeća nad tom činjenicom plakali. I već se dugo, sad tiše sad glasnije, govori o devijaciji svete znanosti od njezina centra, što ga predstavlja *revelationis depositum*; o pretjeranoj vivisekciji teološkog posla i o njezinoj posljedici, tj. nepovjerenju što vlada između pozitivnih i spekulativnih teologa te, konačno, o rastavi između teologije i SPa¹. Je li moguće? Rastava od vlastite duše? Na žalost, i ne samo moguće.

1. Usp. o tom ZAPELENA, *De Ecclesia Christi*. Pars apologetica. Romae 19556, osobito str. 23. 30, gdje veliki teolog komentira: »*Quod si divortium duriuscule sonare videatur, negari tamen non potest in praeiata accusatione particulam veritatis contineri. Scriptum est: 'Quod Deus coniunxit, homo non separet'. At vereor ne in hoc quoque casto connubio theologico-biblico homines nimis separaverint quae Deus coniunxit.*«

U novije vrijeme ta vivisekcija, to nepovjerenje, taj divorcij u našim teologijama ponajčešće poprima ovaj oblik: dogmatičar optužuje egzegetu da je razorio tradicionalne »svetopisamske dokaze« njegovih teza a ništa nije dao u zamjenu za njih. Egzegeta opet sa svoje strane predbacuje dogmatičaru da je SP sveo na relativno mali broj iz konteksta izdvojenih redaka, koje k tomu tumači na svoj (nimalo svetopisamski) način, da bi mu bolje poslužili kao dogmatski ili apologetski dokazi².

Oba profesora *rade*, ali ne *su-rađuju*; nose svoj *iugum*, ali ne sačinjavaju *con-iugum*. Odatle međusobno nepovjerenje i sterilno polemiziranje. Ali — kao uvijek u slučaju rastave — najveće su žrtve zajednička djeca, u ovom slučaju studenti, koji naravnom logikom upadaju u neki skepticizam s obzirom na vrijednost svetopisamskih dokaza, pa prema tome i dogmatskih teza koje bi se na njima morale temeljiti.

2. SPECIJALIZACIJA

Glavni uzrok takvu stanju jest bez sumnje specijalizacija.

Odavna su prošla ona vremena u kojima je *magister* Thomas ili Petrus u Parizu *čitao Sacram paginam*, tj. vremena koja još nisu poznavala razliku između dogmatike i SPa, nego se predavanje teologije sastajalo u »čitanju« SPa. Prošla su — u nepovrat. Jer danas je specijalizacija potrebna — svugdje pa i ovdje.

I dobra je ona. Ali krije u sebi i neke opasnosti na koje treba upozoriti i na koje treba misliti u ovo vrijeme »podanašnjenja«.

Glava je opasnost — jednostranost

Dogmatičar se, doduše, kroz čitav svoj studij više manje bavi SPom i stječe čak neku familijarnost s njime i s metodom njegovog proučavanja. Egzegeta s druge strane mora poznavati dogmatiku i njezinu metodu. Dapače u sadašnjem zakonodavstvu licencijat iz teologije je preduvjet njegovih specijalnih studija. Ima dakle između njih mnogo dodirnih točaka. Samo — biva to nekom prirodnom nuždom u sadašnjem stanju stvari — svaki od njih, što se više odmiče u specijalizaciji, to više i isključivije slijedi svoju metodu zaboravljajući ili prezirući metodu svog kolege.

A metoda istraživanja i izlaganja dogmatike danas je jako različita — u izvjesnoj mjeri mora to i biti — od egzegetske metode.

3. DVOSTRUKA METODA

I jedna i druga plod su vjekovnog razvoja.

U patrističko vrijeme čitava se teologija sastojala u komentiranju SPa na teološki i moralni način. Polagala se važnost na pojedine retke i izreke, a nije se toliko pazilo na cjelinu niti na povijesnu pozadinu pojedine nadahnute knjige. U taj *genus litterarium* spada još i ona, već spomenuta, *lectio Sacrae paginae*.

U skolastičkom razdoblju na tumačenje se SPa primjenjuje dijalektička metoda kao i u ostaloj teologiji. Sveti se tekst osim toga

2. U čitavom ovom napisu inspiriran sam idejama svog profesora na Biblicumu. Usp. ALONSO-SCHÖKEL L., *Argument d'Écriture et théologie biblique dans l'enseignement théologique*, NRT 91 (1959) 337—354.

dijeli na poglavlja i retke (S. Langton i Hugo a S. Caro) pa, tako, Biblija postaje skup citata koji se zovu *auctoritates*.

Moderni vijek (od XVII stoljeća naovamo) u tumačenju SPA primjenjuje kritičku, tzv. filološko-historijsku metodu, koja tumači SP tako da se nastoji prenijeti u običaje, mentalitet, jezik i nazore nadahnutog pisca. Vrijednost je te metode porasla osobito nakon enciklike *Divino afflante Spiritu* (1943), koja ju je usvojila i preporučila.

Teologija, kao neovisna znanost, razvila se tek u srednjem vijeku. Početak joj je u tzv. Sentencijama ili zbiricama sv. otaca o pojedinim pitanjima koja Crkva nije definirala.

Korak naprijed učinio je Abelard (1079 — 1142) sa svojom metodom »*sic et non*«. On s obzirom na ista *nedefinirana* pitanja slaže mišljenja otaca u dvije serije — tezu i antitezu — iz kojih uspoređivanjem i diskusijom izvodi zaključak — sintezu.

Ali pravi razvoj teologije i njezine metode pada u XII stoljeće, kad je na Zapad prodro Aristotelov *Organon*, a s njim i njegova dijalektička metoda. Uz čitanje Svete stranice i Lombardovih Sentencija u teologiji se pojavljuje i *disputatio*. Plod tih usmenih dijalektičkih vježba bit će pismene *quaestiones disputatae*. Iz »čitanja« (*lectio*) razvili su se različiti komentari, kojima su pojedini *bacchalaureusi* tumačili pročitane sentencije. Iz komentara pak nastale su *Summae*, koje su išle za tim da kratko i sistematski izlože sav materijal komentara i to tehnikom disputa³.

Ta je tehnika došla do osobitog izražaja onda kad je istinu trebalo braniti od heretika koji su je nijekali. Tada je disputa od metodičkog postala apologetsko oružje. S vremenom je — osobito u toj borbi — nastala težnja i potreba da se objektivna istina izrazi preciznim, kratkim, jasnim, jednostavnim formulama koje će se lako pamtili i nepatvoreno prenositi. Tako su — negdje u XVIII stoljeću — nastale kratke i sažete sume suma ili manuali, kojima se i mi danas — u više ili manje dotjeranom obliku — služimo i koje bismo s pravom mogli nazvati »od komentarskih suma sume«, što sadržavaju jaku koncentraciju polemičko-disputatorskog duha, koji kao da je brižljivo sačuvan u njihovu sistemu teza.

I opet: metoda po sebi dobra, potrebna i zaslužna, ali stvarno puna opasnosti nekog formalizma koji se zadovoljava s nekom vrstom nociónizma i nominalizma i zaboravlja da je teologija život i nauka o životu.⁴

4. SVETOPISAMSKI DOKAZ

Taj formalizam i antivitalizam u teologiji nije možda nigdje tako očit kao upravo u točki gdje bi se zapravo dogmatika i SP trebali susresti, ali i gdje se, prečesto, stvarno razilaze. Mislim na »svetopisamski dokaz« u dogmatici. U njemu dolaze najbolje (i najbolnije) do izražaja razlike između dvije opisane metode kao i posljedica tih razlika. Teza, s jedne strane iz pedagoško-didaktičkih razloga, teži prema sistematičnosti, kratkoći, jasnoći, jezgrovitosti⁵, a filološko-historijska metoda s druge strane želi da s pomoću jezičnih pomagala i ispitivanja historijskih prilika otkrije svu puninu i jedrinu životne i životonosne Riječi Božje. A za to joj je potrebna izvjesna opširnost i »nesistematičnost«. Ona name ne traži formulu nego život.

3. Usp. o tom HIRSCHBERGER J., *Geschichte der Philosophie*, I, Freiburg 1960, 397 sl.

4. Usp. Iv 17, 3.

5. To je osobito važno za studente u školi.

A čini nam se da nećemo mnogo pogriješiti ako ustvrdimo, da se u našim manualima ponajčešće događa baš obratno: formula sputava istinu, nekako osiromašuje životno bogatstvo Riječi Božje, i još je dobro ako bar ne iskrivljuje njezin smisao. Tekstovima se, koji bi zahtijevali savjesnu kritičku, filološku, literarnu i povijesnu analizu, previše na laku ruku daje smisao koji je »za dokazivanje teze« upravo potreban. SP se, koje bi trebalo biti duša teologije, tj. *totum in toto et totum in qualibet* (theologiae) parte svodi zapravo na neke vrsti florilegij »doka-za« za teološke teze. Dakle: umjesto da bude duša koja će prožimati cjelokupnu teologiju, ono u najboljem slučaju (ako naime zbog nedovoljnog ispitivanja teksta nije izvrnut njegov smisao) postaje *boja lica* što svjedoči da je organizam u redu.

Ali budimo kratki s tim dijagnostičiranjem. Živimo naime u školi Koncila koji je mjesto poraznih dijagnoza volio davati lijekove što ulijevaju nadu. Pokušajmo dakle ukazati na lijek.

5. METODA I MENTALITET

Ponajprije moramo dobro razlikovati metodu od mentaliteta. Sva-ka metoda je plod određenog mentaliteta. Mentalitet stvara metodu a onda nastavlja zajednički opstojati.

I dok *zajednički* žive, sve je u redu. No može se dogoditi da mentalitet zastari, da se promijeni. Tada metoda, koja je njegovo čedo, postane formalistička i sterilna.

Aristotelova dijalektička metoda, dok je živjela zajedno s mentalitetom koji ju je uspješno presadio u teologiju, učinila je ovoj neprocjenjivih zasluga. U disputama između katolika i u obrani istine protiv heretika pokazala se izvrsnom. I budući da je trebalo teze dokazivati iz SPa, koje su protivnici jedino priznavali, morala je ta metoda posegnuti za njim kao izvorom »dokaza«.

Definitivni oblik ovoj metodi dao je veliki teolog Tridentinskog koncila Melchior Cano (+ 1560). Zato je njemu SP *glavna riznica teoloških argumenata*⁶. No Cano je ostao vjeran Aristotelu. Uči naime da dijalektičku metodu treba ograničiti samo na disputiranje, tj. raspravljanje o pitanjima o kojima je slobodno imati različita mišljenja a nikako se ne smije primijeniti na definirane dogme i sigurne istine, osim u dva slučaja: kad ih treba braniti od heretika i kad se školskim vježbama treba na to spremati⁷.

Kasnije se međutim ta metoda proširila na sav teološki materijal bez razlike. I danas u našim manualima — i ne samo u njima — vlada uvjerenje da svaku tezu — bila ona dogma ili ne, sigurna ili nesigurna, to se ne pita — treba »dokazati iz SPa«. I kolika je, često, potrebna akrobacija, a pokatkad i silovitost da se to postigne.

Tako su za nas vjerske istine postale niz teza, koje treba braniti i dokazivati, umjesto da budu životne smjernice koje treba u život provoditi i zato što bolje i dublje razumjeti. Na taj način naša teologija odgaja

6. CANO M., *De locis theologicis*, I. 12. c. 9: MELCHIORIS CANI... *Opera*, I, (Beč) 1754, str. 728: »Nam de scripturae sacrae peritia, in qua argumenti Theologici thesaurus praecipue inclusus est...«.

7. Ib. 662. 733—735.

»pobornike«, »branitelje«, »dijalektičare« vjere. Stvar po sebi dobra, samo kad zbog takve strukture ne bi stradalo njihovo poznavanje *bezdana bogatstva i mudrosti znanja Božjega* (Rm 11,33), i kad im takav formalizam ne bi priječio *da, sjedinjeni ljubavlju, postignu bogato i puno razumijevanje i tako spoznaju Božju tajnu: Krista, u komu je sakriveno sve blago mudrosti i znanja* (Kol 2, 2—3). Jer: ipak će se njihovo svećeničko djelovanje sastojati redovito i poglavito ne u obrani dogmi — barem ne protiv protestanata ni nestorijanaca — nego u razumijevanju, produbljiivanju, tumačenju bogatstava »Kristove mudrosti i znanja« te u njihovu primjenjivanju na praktični život. Oni će dakle u prvom redu biti ne dijalektički »borci« ni »pobornici« neke teoretske istine, nego *svjedoci* života Krista, koji u sebi krije svu mudrost i znanje. Takvima ih (nas!) je On i htio: *Eritis mihi testes (martyres) . . . usque ad ultimum terrae* (Dj 1,8). A s ovim pozivom je u vezi i mandat: *Poreythéntes oyn mathetéysate pánta tá éthne — učinite mojim učenicima sve narode . . . i učite ih da obdržavaju sve . . .* (Mt 28,19). I opet dakle: ne »borite se«, ne »disputirajte«, nego: *poučavajte, učinite učenicima*.

A takvima nas želi i naše vrijeme i naša postkoncilnska Crkva. Crkva koja želi ne disputirati, nego dijalogizirati; koja nastoji razlike ukloniti mirnim putem, a ne borbom ih zaoštravati. Sinovi smo Crkve koja čak izbjegava i sam naziv »heretik«. A protiv heretika je upravljena sva oštrica dijalektičke metode.

Mentalitet se dakle promijenio. I ako se to isto ne dogodi i s metodom koja je njegovo čedo, onda se izlažemo opasnosti da nam teologija bude (ako to već dosada nije bila) sterilna, nefunkcionalna, mrtva.

Izgleda da to osjeća i II vatikanski koncil kad određuje: »*Disciplinae theologiae . . . ita tradantur ut alumni doctrinam catholicam ex divina revelatione accurate hauriant, profunde penetrent, propriae vitae spiritualis reddant alimentum eamque in ministerio sacerdotali annuntiare, exponere atque tueri valeant*«⁸. Dakle: najprije brižljivo crpsti iz objave nauku, duboko ponirati u nju, učiniti je hranom vlastitog duhovnog života, zatim je naviještati, izlagati, a tek onda — na koncu — braniti. Teško je vjerovati da je obrana samo slučajno stavljena na posljednje mjesto. Pogotovo ako se uoči ono što stoji u slijedećem odjeljku istog dekreta: »*Cum vero doctrinalis institutio non ad meram notionum communicationem, sed ad veram intimamque alumnorum formationem tendere debeat, methodi didacticae recognoscantur tum ad praelectiones, colloquia et exercitationes quod attinet, tum quoad alumnorum studium . . .*«

6. PRAKTIČNE SUGESTIJE

Uvijek je lakše razarati i kritizirati staro nego graditi novo. Zbog toga smo i molili za vrijeme Koncila s Pavlom VI za Božju pomoć, da biskupi »iz punine istine i ljubavi zahvate i odluče ono po čemu će se najbolje . . . pomladiti staro (ali) i zasaditi novo«.

Biskupi su odlučili. Na nama je sada da pokažemo koliko smo iskreno molili, tj. da se potrudimo »pomladiti staro i zasaditi novo«. U našoj

8. *Decretum de Institutione sacerdotali*, br. 16.

9. *Ib.* 17.

stvari Koncil nam je dao sasvim konkretne smjernice kako da SP postane duša teologije. Čitajmo, uz kratke opaske, 16. stavak spomenutog dekreta:

Sacrae Scripturae studio... peculiari diligentia alumni instituantur. Mnogo govori i obećava ovaj *peculiari diligentia*. Samo ako na nj ne ostanemo nagluhi kao što smo više manje bili nagluhi na sličnu želju instrukcije *De Scriptura Sacra recte docenda*:

»Studia igitur biblica cum ad pietatem sacerdotalem et muneris apostolici fructum tantopere valeant, *summa diligentia* (potcrtao J. F.) esse peragenda et promovenda, nemo sane est quin videat, ideoque valde dolendum est eandem non semper in debito haberi honore, sed non raro aliarum disciplinarum studio in digne postponi immo interdum perperam neglegi«¹⁰.

Sacrae Scripturae, kaže dekret, a ne samo nekih njezinih dijelova. Šteta što u dekret nije izričito ušla misao koju su zadnji pape toliko naglašavali, da naime SP treba studentima predavati »adeo scientifice ac solide et complete ut eam totam et secundum omnes eius partes (potcrtao J. F.) cognoscant«¹¹

In exegesis methodum accurate inittentur. Kad se danas govori o egzegetskoj metodi, misli se na onu o kojoj smo gore nešto rekli, na tzv. filološko-historijsku metodu. Smjernica je dakle jasna.

Maxima divinae Revelationis themata perspiciant. Ovo je poziv na biblijsku teologiju. Često se naša egzegeza i previše bavi gramatičkim i tekstualnim pitanjima, a premalo doktrinalnim bogatstvom Pisma.

I na to su posljednji pape često upozoravali. Čujmo Pija XII: »... ne merae eruditionis rationem habeat (magister Sacrae Scripturae), sed ea exponat quibus utriusque Testamenti *doctrina* declaretur ac definiatur, ne, ut ait S. Gregorius, corticem rodatur, medullam autem non attingatur«¹².

Biblijska teologija ima baš taj zadatak: istaknuti i iznijeti ta bogatstva nauke. I to egzegetskom metodom ispitivanja, oslušivanja teksta, poniranja u njegov smisao, metodom što se izražava svetopisamskim jezikom i ima uvijek pred očima originalni tekst u njegovu literarnom i historijskom kontekstu. Tako biblijska teologija zapravo čini most između dogme i biblijske teologije. I zato će nam možda baš ona pomoći da prijeđemo Rubikon, tj. da egzegetsku metodu i životno bogatstvo Pisma plodno uklopimo u dogmatski sistem.

Da, upravo nam je ovo životno bogatstvo najpotrebnije. Krist i Crkva naime trebaju i žele — to smo već naglasili — žive i uvjerenе svjedoke. Zato dekret i nastavlja *et in Sacris Libris quotidie legendis et meditandis incitamentum et nutrimentum recipiant*. Nota iza ovog teksta upućuje na već citiranu instrukciju *De Scriptura Sacra recte docenda* od 1950. Ova nam prema tome služi kao odličan komentar. Njezino drugo poglavlje — *De ratione docendi res biblicas* — jest naročito važno za nas. Odmah pri njegovu početku čitamo:

10. EB 601.

11. EB 593.

12. EB 597. Slično i EB 567.

»Magistri biblici munus est in alumnis, simul cum debita Sacrorum Librorum cognitione, *actuolum ac perennem eorundem amorum*« (cit. *Divino afflante Spiritu* — EB 567) excitare atque fovere. Hac enim institutione in futuris sacerdotibus alatur et in dies augeatur oportet illa erga verbum divinum veneratio, qua per totam vitam in eo inveniat praecipuum mentis cultum et animi occupationem, cordisque solatium ac delectationem. Ad quem finem rite assequendum hodie quoque maxime *confert cotidiana Sacrae Scripturae lectio* quae olim clericis omnibus, tam saecularibus quam religiosis, cotidianum erat exercitium non minus sacrum quam cotidiana meditatio, quin immo pia haec lectio ipsa eis erat meditatio«¹³.

I tu ljubav, tu zaljubljenost, to poštovanje Pisma steći će studenti — to se razumije po sebi — više iz našeg vladanja i života nego iz naših riječi. P. Zerwick na Biblicumu govorio nam je kako studente mora odgajati i sam način na koji profesor uzima u ruke SP i otvara ga. A što se samoga tumačenja tiče *Divino afflante Spiritu* nas dirljivo uči:

»Sensum *litteralem*, quem vocant, ac praesertim theologicum, ita solide proponant, ita scite explicent, ita ardentem inculcent, ut id quodammodo eorum alumnis contingat, quod Iesu Christi discipulis evenit Emmaus euntibus, qui auditis Magistri verbis, exclamarunt: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum aperiret nobis Scripturas?*«¹⁴

Pa kad i ako srce učitelja i učenika bude tako »gorjelo« pri »otvaranju« Pisma, onda će biti lakše ostvariti i ono što u koncilskom dekretu na prvi pogled izgleda najneostvarljivije, a što je ipak najkonkretnije i što vodi k pravom rješenju dogmatsko-egzegetskog problema, o kojem smo govorili. Mislim na odredbu da se dogmatika tako rasporedi te se

- najprije izlože biblijske teme;
- poslije toga, iznijeti što su sveti oci Istoka i Zapada doprinijeli za vjerno prenošenje i bolje razumijevanje objavljenih istina,
- zatim, osvijetliti daljnju povijest dogme u vezi s općom poviješću Crkve,
- potom, da studenti nauče spekulativno cjelovito zahvaćati tajne spasenja e bi ih dublje razumjeli,
- osim toga da se studenti osposobe da uočuju kako su te tajne nazočne i djelotvorne u liturgijskim činima i cjelokupnom životu Crkve
- i konačno, da nauče tražiti rješenja ljudskih problema u svjetlu tih objavljenih istina i primjenjivati te vječne istine na promjenljive ljudske događaje i prilike i pružati ih suvremenim ljudima na njima pristupačan način.

To je program za rješenje gotovo svih problema kojih smo se u ovom referatu dotaknuli. SP dobiva po njemu ponovno svoje pravo značenje: osigurana mu je mogućnost da u teologiji progovori svojim jezikom i otkrije sve bogatstvo što se u njemu krije. A budući da je ono imalo velikog udjela u svakom od navedenih stadija razvoja dogme, ono ostvarenjem tog programa postaje stvarno prisutno in qualibet theologiae parte, a to znači: ono postaje njezina duša. Duša koja oživljava

13. EB 591.

14. EB 567, cit. Lk 24, 32.

i daje mogućnost veze sa životom kojim živi naše vrijeme, koje se opet — ne sasvim slučajno — toliko zanima za SP.

Samo kako ostvariti taj program? Ohrabruje činjenica da su ga neki već barem djelomično ostvarili. —

P. Lonergan na Gregorijani npr. razvija svoj traktat *De Verbo Incarnato* na način koji (već unaprijed) približno ostvaruje taj program. Traktat započinje s istinom *De Unione Hypostatica*, koju razmatra u tri poglavlja:

- Doctrina NT (138 stranica)
- Concilia oecumenica (151 stranica)
- Scholastici (129 stranica).

Slično razlaže i druge kristološke teme¹⁵. Jednako je tako predavao i traktat *De SSma Trinitate*.

Svakako: to pretpostavlja veliku i višestruku stručnu spremu, kakvu uistinu posjeduje P. Lonergan. Zato već neki govore o potrebi da profesori dogmatike polože i licencijat SPa, što je svakako korisno i poželjno¹⁶. Ali ta sprema svakomu nije moguća. A osim nje ima i drugih poteškoća: naša npr. pomalo poslovična prezaposlenost nimalo ne pogoduje koncentraciji što je za takav posao neophodno potrebna.

Zato će — pogotovo u našim prilikama — biti potrebno uteći se suradnji različitih profesora teologije. Ta bi suradnja mogla npr. izgledati ovako: najprije dogmatičar daje neki opći uvod i pregled traktata. Zatim profesor SZ izlaže nauku SZ, potom to isto čini profesor NZ, zatim dolazi patrolog, povjesničar dogmi, zatim liturgičar, eventualno sociolog, pa konačno opet dogmatičar pravi sintezu svega.

To, dakako, pretpostavlja zgodnu podjelu satova predviđenih za pojedine predmete, a isto tako veliki, vrlo veliki smisao za suradnju. Ako uzmemo u obzir i poteškoće što proizlaze iz one: *Quot capita, tot sententiae*, a koje u našem slučaju specijalizacija još pojačava, mislimo ipak da nije utopistička nada koju u ovaj način suradnje polažemo. Na tu nas suradnju konačno potiče i sam Koncil: »Totius institutionis unitas ac soliditas sedulo curetur, vitata nimia disciplinarum et lectionum multiplicatione«.

U ovoj zadnjoj rečenici o teološkim disciplinama kao da dekret želi sugerirati neku »inkluziju« s onom prvom, koja naime SP smatra dušom teologije. Ako naime SP uistinu postane — na opisani način — duša teologije, postići će se to željeno jedinstvo i solidnost teološke naobrazbe. Životno će strujanje Pisma biti nekako čitavo prisutno u čitavoj teologiji i u svakom njezinu dijelu, pa će od studenata teologije učiniti ne sterilne disputatore, obične katehete ili učitelje, nego žive i životvorno osvjedočene svjedoke.

---

15. LONERGAN B., *De Verbo Incarnato*. Ad usum privatum (ciklostilom). Romae 1960.

16. Usp. ALONSO-SCHÖKEL, *Argument* . . . 354.